

Детали

Іван Мазепа

як будівничий української
культури

380 років від дня народження
(1639-1709)

Гетьман Іван Мазепа останнім часом постає перед українцями все частіше в образі будівничого, як фундатор українського бароко, меценат незчисленних церков і монастирів. За сприяння Івана Мазепи в Україні того часу почалось культурне відродження, яке охопило не тільки мистецтво та архітектуру, а й філософію, теологію, літературу та науку.

Іван Степанович Мазепа походив з українського шляхетського роду Мазепи-Калединські, він народився в селі Мазепинці на Білоцерківщині, точна дата народження невідома. Отримав дуже хорошу освіту: навчався у Києво-Могилянській академії, єзуїтській колегії у Варшаві, у 1656-1658 рр. вивчав військову справу, дипломатію, іноземні мови у Німеччині, Італії, Франції та Нідерландах.

Дипломатичну кар'єру розпочав при дворі польського короля Яна-Казимира, де виконував особисті доручення: передавав королівські листи тощо. У деяких джерелах згадується про успіх І. Мазепи у жінок, його романи із заміжніми шляхтянками Фальбовською та Загоровською.

Повернувшись в Україну, Іван Мазепа служив у гетьмана Петра Тетері, потім у гетьмана Правобережжя Петра Дорошенка, завдяки освіті та непересічним здібностям отримав посаду генерального писаря. Брав участь у переговорах між гетьманами, під час чергової дипломатичної місії до Криму та Туреччини був захоплений у полон запорожцями і потрапив до гетьмана Івана Самойловича, який незабаром зробив його генеральним осавулом у своєму уряді. Коли Самойловича було усунуто з гетьманства, на Коломацькій раді (1687 р.), Іван Мазепа був обраний гетьманом Лівобережної України.

Іван Мазепа прагнув об'єднати українські землі в єдиній державі західноєвропейського зразка, зміцнити значення й престиж гетьманської влади. У своїх діях він спирався головним чином на козацьку старшину, якій надавав землеволодіння, права і привілеї, що викликало незадоволення інших суспільних груп. Ряд універсалів, прийнятих гетьманом, не призвели до усунення соціальних протиріч і консолідації українського суспільства. Завдяки дипломатичному хисту Іван Мазепа зумів налагодити стосунки з московським урядом.

Період правління Івана Мазепи характеризувався відродженням гетьманської України, передусім Києва – її духовного центру, піднесенням соціального та релігійного життя, розвитком культури,. Ерудиція, освіченість гетьмана вражала державних і військових діячів, з якими він спілкувався. Він володів вісьмома мовами, знав польську, латинську, італійську, німецьку, «досить міцно» татарську. Любив, відвідуючи Київську академію, промовляти перед слухачами «мовою Тита Лівія та Ціцерона».

Пристрасний бібліофіл, він мав багату власну бібліотеку, де були зібрані раритетні видання на багатьох мовах у дорогоцінних оправах з гетьманським гербом, німецькі й латинські інкунабули, ілюстровані старовинні рукописи. Іван Мазепа був обдарованою людиною, грав на бандурі, захоплювався мистецтвом і літературою.

Широко відомі поетичні спроби гетьмана, зокрема його «Дума», ліричні листи до коханої Мотрі — дочки Василя Кочубея.

Протягом свого двадцятирічного гетьманства Іван Мазепа піклувався про розвиток науки, освіти, літератури. Сприяв виданню творів Афанасія Заруднього, Дмитра Туптала, Григорія Двоєслова та інших українських авторів. Мазепинська доба створила власний стиль, що виявився в архітектурі, образотворчому мистецтві, цілому культурному житті гетьманської України. Українське бароко, яке ще називали мазепинським

близький родич західноєвропейського, глибоко національний стиль, який мав своє найвище завершення в часи Мазепи.

За його сприянням у цьому стилі збудовано ряд монументальних споруд: Чернігівський колегіум, нове приміщення Києво-Могилянської академії. Саме стараннями гетьмана цей заклад вступив у період свого розквіту, одержав у 1694 р. звання Академії, а кількість його студентів досягла двох тисяч.

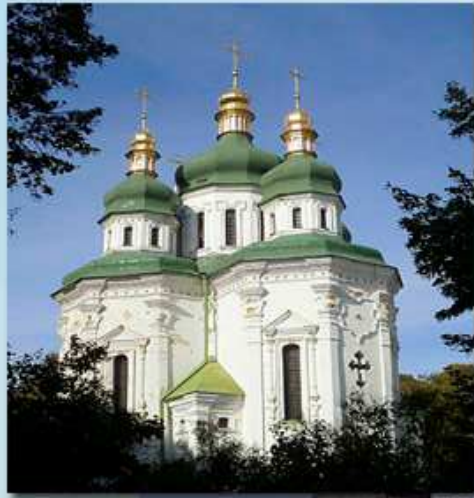
Гетьман Іван Мазепа був щедрим меценатом: опікувався православними святинями, загалом за свій власний кошт збудував 12 нових храмів та від реставрував 20 у Києві та інших містах. Він відновив Києво-Печерську Лавру, обніс її кам'яною стіною, поставив дві гарні брами з церквами над ними, барокових рис було надано давнім Київським храмам: Софії Київській та Михайлівському золотоверхому собору.

Найвідоміші будівлі у монастирях: Пустинно-Миколаєвський, Братський Богоявленський, Кирилівський, Чернігівський Троїцько-Іллінський, Лубенський Мгарський, Густинський, Батуринський, Глухівський, Бахмацький, кафедральні собори у Переяславі та Чернігові, п'ять церков у гетьманській столиці Батурині.

Церкви і монастирі гетьман обдарував іконами та цінними речами, серед яких богослужбові книги, оправлені та оздоблені золотом, сріблом, коштовним камінням, парчею, оксамитом та шовком, хрести, чаші, ризи, дзвони тощо. Для собору Бориса й Гліба в Чернігові Мазепа замовив німецьким ювелірам срібні Царські врата.

Мазепа мав великий досвід інженера-фортифікатора. З метою оборони південних кордонів побудував фортеці Новосергіївську та Новобогородицьку на річці Самарі. Батуринська фортеця за описом того часу мала в довжину 233 сажні (497 м.) і в ширину 184 сажні (393 м.), і вважалася однією з найбільших фортець Лівобережної України. Поруч стояв гетьманський палац, недалеко від палацу знаходилась дерев'яна церква Воскресіння Христового. У наш час ці споруди реконструйовані.

Світських споруд - знаменитих гетьманських палаців - майже не збереглося. З тих, які лишилися, одна з найцікавіших будівель (хоч і в поганому стані) – «Мазепині палати» у селищі Іванівське Курської області. Садибу було збудовано орієнтовно 1703-1705 року, можливо, архітектором був Осип Старцев, що будував у Києві церкви в Братському та Микільському монастирях.

Іван Мазепа є найбільш відомим у світі гетьманом України. Йому присвячені гравюри, полотна історико-легендарного змісту відомих художників Ю.Коссака, Г.Верне, Т.Жеріко, Е.Делакруа, М. Геримського, портрети роботи невідомих художників XVII - початку XVIII ст., що зберігаються в музеях України, музичні та літературні твори.

Жодний із гетьманів не зробив так багато, як Мазепа, для розвитку культури та духовності українського народу. У багатьох містах гетьману Івану Мазепі споруджено пам'ятники, його ім'ям названі вулиці.

Підготовлено науково-методичним відділом НТБ КНУТД